

Efektivní počet stran měří, kolik stran je ve stranickém systému, vážených podle jejich velikosti.¹⁶ Laakso-Taageperův efektivní počet stran vypočteme tak, že vydělíme jednu součtem čtverců proporcí každé strany zastoupené v parlamentu. Pokud každá strana má stejné procento poslaneckých křesel, pak efektivní počet stran je rovný počtu stran zastoupených v parlamentu. V myšleném příkladu, kdy existují jen dvě strany, které jsou stejně silné, tj. mají stejný počet poslanců (každá jednu polovinu celkového počtu poslaneckých mandátů), vypočteme efektivní počet stran takto:

$$1 : (0,5^2 + 0,5^2) = 2.$$

Pokud má jedna strana 90 % a druhá 10 %, efektivní počet stran je

$$1 : (0,9^2 + 0,1^2) = 1,22.$$

Na základě našich parlamentních voleb z roku 1992 a 1996 dospějeme k následujícímu efektivnímu počtu stran:

$$1992: 1 : (0,38^2 + 0,175^2 + 0,08^2 + 0,08^2 + 0,075^2 + 0,07^2 + 0,07^2 + 0,07^2),$$

což dělá přibližně 4,8.

$$1996: 1 : (0,34^2 + 0,305^2 + 0,11^2 + 0,09^2 + 0,09^2 + 0,065^2), \text{ což je zhruba } 4,15.$$

Pokud srovnáme efektivní počet stran a index fragmentace České republiky s údaji stabilizovaných západních demokracií, dojdeme k závěru, že Česká republika je stále ještě značně fragmentovaná. Existuje jen několik západních demokratických zemí, které jsou ještě fragmentovanější: z dvanácti mnohostranických zemí, které zkoumal Schofield, mají vyšší průměrný efektivní počet stran z let 1945-1987 jen tři země: Nizozemí (průměr 4,5), Dánsko (také 4,5) a Finsko (5,0).¹⁷ Zhruba stejný efektivní počet stran jako Česká republika v roce 1996 (4,15) má Belgie (průměr 4,0).

Ve věci politické fragmentace bude v této souvislosti užitečné vyjít z toho, co ve své klasické práci o stranách a stranických systémech zdůraznil Giovanni Sartori, že totiž „fragmentace stranického systému může odrážet buď segmentaci nebo polarizaci, tedy ideologickou vzdálenost“ [Sartori 1995: 124]. Sartori chápe slovo „polarizace“ ve zcela specifickém smyslu, který se zatím plně neprosadil ani v odborné literatuře, proto je vhodnější užívat termín „ideologická vzdálenost“.

Oč jde při „segmentaci“? V segmentovaných zemích se nesetkáme jen s ideologickým rozštěpením (cleavage) levice-pravice, ale navíc také s dlouhodobým rozštěpením náboženským nebo etnickým, jazykovým atd. Příklady jsou Belgie, Nizozemí nebo Švýcarsko. O takové segmentaci se dalo hovořit i v případě polistopadové ČSFR, na niž se ostatně sám původce konsensuálního modelu americký politolog holandského původu Arend Lijphart vcelku pochopitelně pokusil svou koncepci aplikovat.¹⁸ Kromě toho Giovanni Sartori upozorňuje, že určitá roztržičnost (fragmentace) stranické scény (pokud není příliš velká) tolik nevede, jestliže „ideologická vzdálenost“ mezi stranami je malá. Podle Sartoriho a Saniho je ideologická vzdálenost nejlepší vysvětlující proměnnou.¹⁹

¹⁶) Efektivní počet stran lze odvodit z indexu fragmentace prostou algebraickou transformací.

¹⁷) Finsko má také druhou nejkratší průměrnou dobu trvání vlád (15 měsíců); jenom Itálie má průměrnou dobu trvání ještě nižší: 13 měsíců [viz Schofield 1995: 249].

¹⁸) Viz A. Lijphart [1992b].

¹⁹) „...the best single explanatory variable for stable versus instable, functioning versus non-functioning, successful versus immobile, and easy versus difficult democracy is polarization...“ [Sani a Sartori 1982: 337].